

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
ЄГОРОВОЇ СВІТЛАНИ ВІТАЛІЇВНИ «Наукове забезпечення
водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України
(друга половина ХХ – початок ХХІ століть)», поданої на здобуття
наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.
00. 07 – Історія науки й техніки

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами

Кліматологічний стан і проблеми терен України розглянуто у роботах: М. Кульбиди, М. Барабаш, В. Осадчого, В. Мартазінової, Т. Адаменко, В. Бабіченко, О. Косовця, С. Бойченко, В. Волощука та ін. У результаті аналізу спостережень було доведено, що з 1975 р. глобальне потепління відбувається найінтенсивніше. В Україні ріст температури помітніший, ніж в інших країнах. Для терен України прояви змін глобального клімату в усіх районах підсилювалися за рахунок внутрішніх чинників: зміни ландшафтів внаслідок багатовікової господарської діяльності, сучасних змін водних ресурсів, викликаних меліоративними роботами, процесами урбанізації тощо. Упродовж 100-річного періоду часу ХХ-го ст. середньорічна температура зони лісостепу зросла на 2,4 °С. У цих умовах особливого значення набуває узагальнення досвіду розробки наукових основ збалансованого використання водних ресурсів в сільськогосподарських меліораціях відповідно до різних ґрунтово-кліматичних умов України.

Дисертаційне дослідження С. В. Єгорової актуальне, воно має важливе наукове і практичне значення й відповідає профілю спеціалізованої вченої ради

Науковий пошук здійснено згідно загального напрямку наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукових тем: «Концептуальні та методологічні основи науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку аграрної науки в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0116U002099), «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-

інвестиційного розвитку аграрної науки: історично-концептуальний аспект» (номер державної реєстрації 0116U002103).

*Ступінь обґрунтованості наукових положень,
висновків та їх достовірність*

Базуючись на змістовній, багатоаспектній фактологічній основі, дослідження дає змогу доповнити прогалини в історії наукового забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України другої половини ХХ – початку ХХІ століть, сприяє об'єктивному переосмисленню та узагальненню цінного досвіду для історії науки та сільського господарства.

Основні наукові положення дисертації обґрунтовані й відображені в висновках (с. 197–204). Зокрема зазначено, що досліджувана проблема лише фрагментарно відображена в історіографії. Авторка дослідження розглянула меліорацію як комплекс гідротехнічних, культуртехнічних, хімічних, агротехнічних, агролісотехнічних та заходів, які здійснюються для регулювання водного, теплового, повітряного режиму ґрунтів, збереження й підвищення їх родючості. Виділено і охарактеризовано п'ять умовних періодів розвитку організації наукового забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України з 50-х рр. ХХ ст. й дотепер, олюднено історію його становлення. Значну цінність для умов сьогодення мають описані схеми районування зрошуваних територій із найбільш доцільними способами поливу, заходи механізації водозабезпечення тваринницьких ферм та застосування пластичних матеріалів, способи первинного обробітку заплавлених ґрунтів, норми внесення мінеральних та мікродобрив, регуляції водно-повітряного режиму осушених заплавлених земель, науковий супровід та еволюцію меліорації тощо.

Загалом наукові положення дисертаційного дослідження, висновки достатньо обґрунтовані, вірогідні і відповідають поставленим завданням. Робота характеризується широкою фактологічною та ґрунтовною джерельною базою. Для цього авторка проаналізувала 372 джерела, наукових праць, періодичних видань тощо.

*Наукова новизна одержаних результатів та повнота
їх викладу в опублікованих працях*

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в українській історіографії всебічно досліджено становлення, розвиток та впровадження науково обґрунтованих технологій збалансованого використання водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України. Здійснено періодизацію організації наукового забезпечення ефективного сільськогосподарського водокористування в Україні, визначено науково-організаційні засади, основні соціально-економічні та технологічні чинники, які впливали на його трансформацію. Сформульовано авторське бачення еволюції наукового забезпечення та практичного використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях України у період, визначений темою дослідження

За матеріалами дослідження опубліковано 10 наукових праць: 6 статей, з яких 5 - у наукових фахових виданнях України, 1 - у зарубіжному науковому виданні; 4 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність

Зміст роботи відповідає темі дисертації. Дисертантом обґрунтовано актуальність, новизну і практичне значення роботи, чітко визначено його мету, завдання та методологічні основи. Автор кваліфіковано виклав її, обґрунтував методи проведення науково-історичного аналізу. Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. У її змісті перелік умовних позначень, вступ, 4-и розділи, висновки, список використаних джерел, який нараховує 372 найменування та додатки. Загальний обсяг роботи складає 259 сторінок, основний текст роботи викладено на 204 сторінках.

У вступі розкрито актуальність дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, обґрунтовано мету та сформульовано завдання, визначено об'єкт і предмет, хронологічні та територіальні межі, розкрито методологічну основу дослідження, показано наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, апробацію результатів дисертації, наявність публікацій за темою дослідження та структурою роботи. Опрацювавши достатню джерельну базу, дисертантка чітко визначила науковий апарат дослідження. Відповідно до поставлених завдань, розкрила наукову новизну, окреслила практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі здійснено історіографічний аналіз літератури, висвітлено джерельну базу і методологію дисертаційної роботи. Другий розділ «Наукове підґрунтя водокористування у меліоративному господарстві УРСР (50–80-ті рр. ХХ ст.)» присвячений характеристиці передумов розробки і застосування заходів водозбереження, науковому обґрунтуванню застосування водних меліорацій в умовах інтенсифікації, узагальненню основних наукових напрямів й здобутків у кожному хронологічному періоді. У третьому розділі «Наукове забезпечення використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях України» з'ясовано вплив соціально-економічних і науково-технологічних чинників на використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях незалежної України, розкрито особливості й тенденції розвитку галузевого наукового знання.

Четвертий розділ «Використання інноваційних технологій для збалансованого використання водних ресурсів у меліоративній справі України» присвячено характеристиці розробки інноваційних комп'ютерних та геоінформаційних технологій для ефективного управління водними ресурсами в сільськогосподарських меліораціях в різних ґрунтово-кліматичних умовах України.

Можна констатувати, що робота має характер завершеної праці з історії науки і техніки.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації, зауваження та дискусійні проблеми

Зміст автореферату повністю розкриває основні положення і результати дисертації, які достовірні, мають наукову новизну і відповідають вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України.

Загалом на фоні позитивної оцінки дисертаційної роботи С. В. Єгорової, повноти методологічної та теоретичної основи дослідження і актуальності варто зазначити, що проаналізоване дисертаційне дослідження, містить деякі дискусійні положення та зауваження, які мають характер рекомендацій, а саме:

по-перше, головним семантичним акцентом назви дисертаційної роботи: «Наукове забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України (друга половина ХХ – початок ХХІ століть)» є: «Наукове забезпечення водних ресурсів...». Водночас дисертантка дослідила проблему збалансованого водовикористання (управління, регулювання, збереження, відновлення) у меліоративному господарстві України. У цьому ключі сформульовано назви розділів та підрозділів і власне текст дисертації.

На наш погляд вдалішою була б назва: «Наукове водокористування в меліоративному господарстві України (друга половина XX – початок XXI століть)», або «Наукове використання водних ресурсів у сільському господарстві України (друга половина XX – початок XXI століть)».

по-друге, у висновку 3 на чотирьох сторінках тексту дисертаційної роботи надмірно деталізовано періодизацію організації наукового забезпечення використання водних ресурсів (с. 198 – 201). У висновку до підрозділу 2.2 не висвітлено негативні тенденції в політично-ідеологічних підходах ЦК КПУ та РМ УРСР до організації та управління меліоративними заходами (с. 83), натомість їх охарактеризовано в тексті (с. 82–83).

по-третє, до спеціальних історичних методів авторкою дисертації віднесено методи ретроспектив та періодизації (с. 8 автореферату), однак перший – використовують в кліматології, еволюційних вченнях та ін., а другий – в ембріології, палеонтології та ін.; виявлено вузький хронологічний період апробації результатів дисертації (с. 22); варто було б збалансувати й вирівняти за обсягом 2-й (59 сторінок тексту) та 4-й (32 с.) розділи дисертації.

по-четверте, заслуговує схвалення аналіз використання ГС-технологій у сільськогосподарському виробництві. У подальшому студіюванні варто звернути увагу на публікації, які не використано в дисертації: у списку літератури є 4 роботи Ушкаренко В. О. (с. 251), але не враховано – Ушкаренко В. О. та ін. «Системи управління базами даних ГС для моніторингу ґрунтів» (2007); зроблено посилення на 1 роботу Морозова В. В., але не представлено Морозов В. В. «Геоінформаційні системи в агросфері» (2010); відсутня робота Ямелинець Т. С. «Застосування географічних інформаційних систем у ґрунтознавстві» (2008). У перспективі рекомендуємо звернути увагу на публікації – Рудько Г. І. «Геоінформаційні технології в надрокористуванні (на прикладі ГС К-МІНЕ)» (2011); Говоров М. та ін. «Геоінформаційні технології та інфраструктура геопросторових даних»: у шести томах (2017); Кейк Д. та ін. «Геоінформаційні технології та інфраструктура геопросторових даних»: у шести томах (2017). У подальшому студіюванні зазначеної проблеми необхідно зосередити увагу на віддалених негативних наслідках меліорації.

по-п'яте, дисертаційна робота не позбавлена неточностей, стилістичних огріхів, росіянізмів, тощо, зокрема використання: конструкцій без наукового змісту: «Тому що дослідники історії науки

й техніки працювали у різних соціально-економічних та суспільно-політичних умовах вищенаведених історичних періодів.» * (с. 23); вживання зайвих слів: «...розвиток технологій для збалансованого використання водних ресурсів», необхідно: «...розвиток технологій збалансованого використання водних ресурсів» (с. 24); збідненість наукового лексикону – лише на 10 сторінках підрозділу 1.2 речення 4 рази розпочато словосполученням: «Велике значення» (с.34, 35, 39, 41) 1 раз – «Важливе значення» (с. 43) та 1 раз «Особливе значення» (с. 34); помилкове використання активного і пасивного станів: «Другий період (1956р. – 1960-ті роки) – відзначився» (с. 52) потрібно: «Для другого періоду характерно...»; неточне використання поняття екологія для змін водокористування у вузькому хронологічному періоді (с. 57); подекуди зустрічаються росіянізми та стилістика цієї мови: «зрошення у залежності від» (с. 93) – це дослівний переклад рос. «орошение в зависимости от», необхідно укр. «зрошення залежно від». Певні огріхи було помічено на с. 96, 103, 112, 123, 148, 162, 181 та ін.

Однак, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації С. В. Єгорової. Здобувачка продемонструвала творчий підхід у виборі методологічного інструментарію дослідження, застосуванні ключових положень сучасних фундаментальних теоретичних розробок про природу історичного пізнання, спеціальні аспекти історії науки, її норми і цінності, етику вченого та його відповідальність перед суспільством, творчу наполегливість дослідника і наукову інтуїцію.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки

Дисертація є самостійним і завершеним дослідженням актуальної теми, достовірність її положень та висновків підтверджена аналізом та використанням широкого кола документальних джерел. У рамках свого дослідження дисертантка уперше у вітчизняній історії провела комплексний аналіз організації наукового забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Загальні висновки дисертації відповідають меті та науковим завданням, які визначені дослідницею. Положення дисертації, її фактичний матеріал та висновки мають не лише теоретичне, а й практичне значення. За змістовим наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових розробок дисертаційна робота Єгорова Світлани Віталіївни «Наукове забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України (друга половина XX – початок XXI століть)», відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами постановою Кабінету Міністрів України №943 від 20 листопада 2019 року), паспорту спеціальності – Історія науки й техніки, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.07. – історія науки й техніки.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор
кафедри біології з методикою
навчання ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет імені
Григорія Сковороди»
Куйбіда Віктор Віталійович

ПІДПИС *Куйбіда В.В.*
Засвідчує
Нач. В. *Степанів С.М. Шамаєвич*